

"ENVIRONMENTAL PROJECT
IMPLEMENTATION UNIT" STATE AGENCY

ԿԼԻՄԱՅԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ

"ENVIRONMENTAL PROJECT
IMPLEMENTATION UNIT" STATE AGENCY

ԿԼԻՄԱՅԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Հայաստանը, լինելով փոքր ու լեռնային երկիր, միշտ ապավինել է գյուղատնտեսությանը: Դարեր շարունակ այստեղ աճեցվել են հացահատիկներ, խաղող, ծիրան և բազմաթիվ այլ մշակաբույսեր, որոնք ոչ միայն սննդի աղբյուր են եղել, այլև մեր մշակույթի ու ինքնության անբաժան մասը:

Սակայն վերջին տասնամյակներում կլիմայի փոփոխության հետևանքները գնալով ավելի նկատելի են դառնում. դրանք ազդում են ոչ միայն բնության, այլև համայնքների կենսական հիմքերի վրա:

ԿԼԻՄԱՅԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Վերջին վեց տասնամյակների ընթացքում Հայաստանում միջին ջերմաստիճանը բարձրացել է շուրջ 1.2°C-ով: Եթե անցյալում ձմեռները երկար ու ձյունառատ էին, ապա այսօր դրանք կարճ և մեղմ են դարձել: Իսկ ամառները, հակառակը, դարձել են ավելի շոգ ու չոր՝ բերելով ջրի սակավություն և հողի խոնավության կորուստ: Տեղումների քանակը նվազել է մոտ 9%-ով, հատկապես Արարատյան դաշտում, որտեղ նույնիսկ մի քանի միլիմետր տեղումի պակասը լուրջ հետևանքներ է թողնում:

Երաշտներն այսօր այլևս հազվադեպ երևույթ չեն. վերջին երկու տասնամյակներում դրանց հաճախականությունը աճել է շուրջ 30%-ով: Գյուղացին, որը հողն ու ջուրը տեսնում է որպես կյանքի միակ հույս, կանգնած է անընդհատ անորոշության առաջ: Հողի դեգրադացիան նույնպես մեծ խնդիր է. Հայաստանի գյուղատնտեսական հողերի շուրջ 35%-ը արդեն տուժել է էրոզիայից կամ խոնավության պակասից:

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆ

Այս փոփոխությունները ուղիղ ազդում են բերքատվության վրա: Խաղողի բերքատվությունը նվազել է միջինում 18%-ով, ծիրանի բերքը՝ 22%-ով: Զրի սակավությունը ամենածանր հետևանքն ունի Սևանա լճի ավազանում. լճի մակարդակի իջեցումը սահմանափակում է ոռոգման հնարավորությունները, իսկ գյուղացին ստիպված է կամ նվազեցնել մշակվող հողատարածքները, կամ լրացուցիչ ծախսեր անել ջրի համար:

Բայց կլիմայի փոփոխության ազդեցությունը միայն թվերով չի չափվում: Այն նաև սոցիալական ծանր հետևանքներ ունի: Փոքր ֆերմերները, որոնք կազմում են Հայաստանի գյուղացիության մեծամասնությունը, իրենց եկամուտներում տեսնում են շուրջ 40% անկում: Իսկ կանայք, որոնք գյուղատնտեսության մեջ ունեն առանցքային դեր, առաջին հերթին բախվում են այս դժվարություններին:

"ENVIRONMENTAL PROJECT
IMPLEMENTATION UNIT" STATE AGENCY

Կլիմայի փոփոխությունը Հայաստանում այլևս ապագայի խնդիր չէ. այն արդեն իրականություն է: Այն սպառնում է մեր գյուղատնտեսությանը, մեր սննդի անվտանգությանը և գյուղական համայնքների կենսունակությանը: Սակայն միևնույն ժամանակ այն հիշեցնում է մեզ, որ հողն ու ջուրը անսահման չեն, և միայն խելացի կառավարումն ու պատասխանատու մոտեցումները կարող են ապահովել մեր ապագան:

Հայաստանը, լինելով հազարամյակների հողագործական ավանդույթներով երկիր, ունի նաև ուժը՝ դիմակայելու այս մարտահրավերներին: Եթե համատեղվեն գիտական նորարարությունները, պետության աջակցությունը և համայնքների ավանդական փորձը, ապա կլիմայի փոփոխության վտանգները կարող են վերածվել նաև նոր հնարավորությունների՝ ստեղծելով ավելի դիմացկուն գյուղատնտեսություն ապագա սերունդների համար:

"ENVIRONMENTAL PROJECT
IMPLEMENTATION UNIT" STATE AGENCY

ՀԱՐՄԱՐՎԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՎ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Այնուամենայնիվ, Հայաստանը ունի նաև կլիմայի փոփոխությանը հարմարվելու փորձ: Վերջին տարիներին այդ ուղղությամբ իրականացվել են մի շարք ծրագրեր.

- **Ոռոգման համակարգերի արդիականացում.** նոր տեխնոլոգիաների ներդրմամբ ջրի օգտագործումը դարձել է ավելի արդյունավետ:
- **Ցրտադիմացկուն և երաշտադիմացկուն սորտերի զարգացում.** Հայաստանյան գիտնականներն ու ֆերմերները սկսել են կիրառել մշակաբույսեր, որոնք կարող են դիմանալ նոր պայմաններին:
- **Ագրոէկոլոգիական մոտեցումներ.** օրգանական գյուղատնտեսության զարգացումը և ավանդական գիտելիքների վերարժևորումը նպաստում են ինչպես հողի առողջությանը, այնպես էլ արտադրանքի որակին:

Այս նախաձեռնությունները ցույց են տալիս, որ փոփոխվող կլիմայի պայմաններում գյուղատնտեսությունը կարող է ոչ միայն գոյատևել, այլև դառնալ ավելի ճկուն ու կայուն:

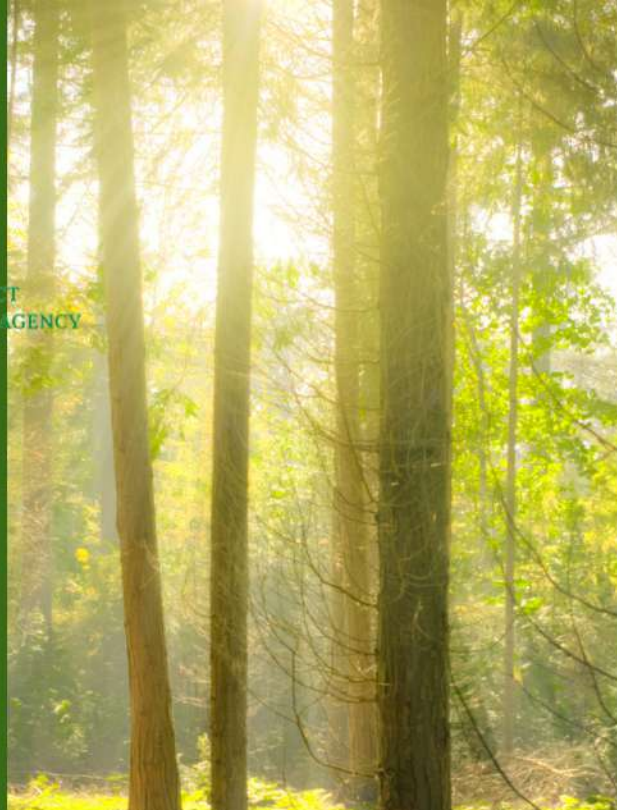
ՏԵՍԼԱԿԱՆ . ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՅՈՒՆ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ

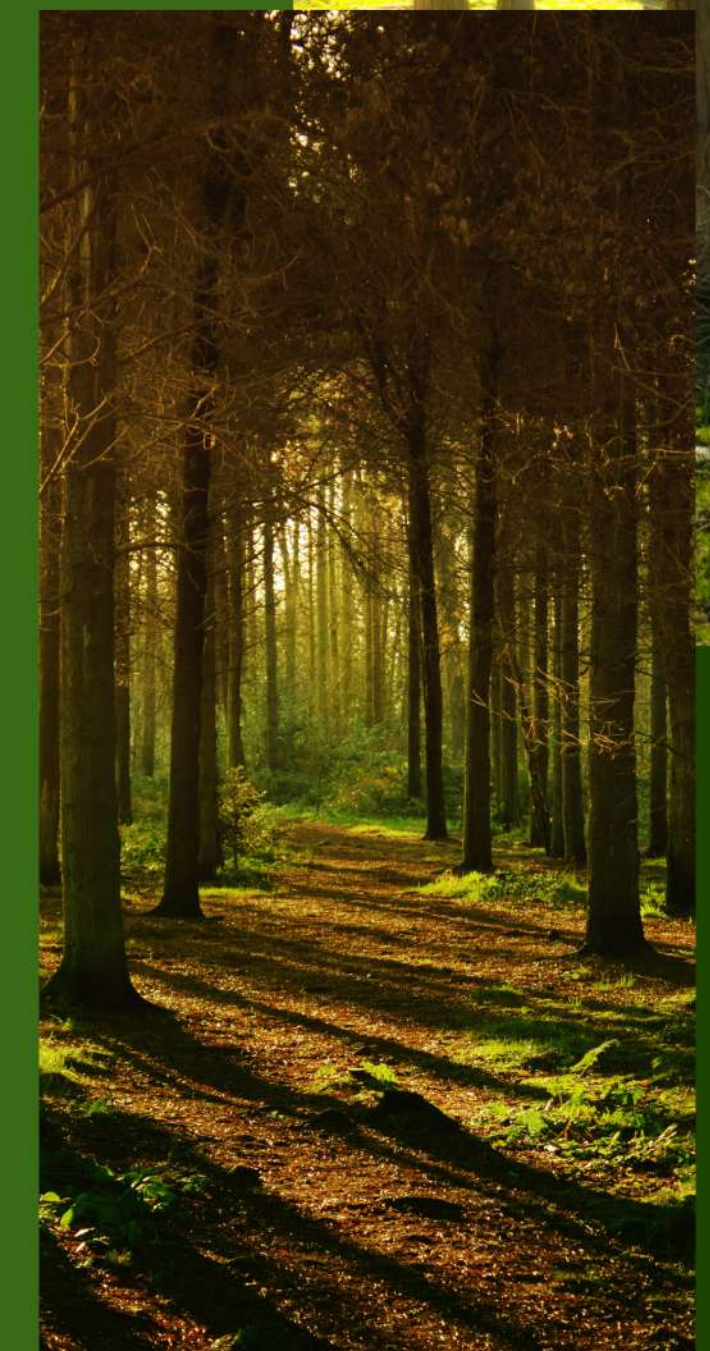
Հայաստանը կանգնած է նոր ժամանակաշրջանի շեմին . կլիմայի փոփոխության ճնշման ներքո մենք ստիպված ենք վերախմաստավորել մեր գյուղատնտեսությունը: Սակայն մարտահրավերների մեջ թաքնված են նաև հնարավորություններ . ճիշտ կառավարմամբ Հայաստանը կարող է դառնալ տարածաշրջանում կայուն և նորարար գյուղատնտեսության օրինակ: Տեսլականը կայուն գյուղատնտեսական հեղափոխությունն է, որը հիմնված է հետևյալ ուղղությունների վրա .

- **Ագրոտեխնոլոգիաների նորարարություն .** ջրի խնայող ոռոգման համակարգեր, խելացի սենսորներ և տվյալների վրա հիմնված որոշումներ:
- **Էկոլոգիապես մաքուր արտադրություն .** օրգանական գյուղատնտեսության խթանում և քիմիական նյութերի նվազեցում:
- **Տեղական սորտերի պահպանում և զարգացում .** մեր խաղողը, ծիրանը, սիսեռը և այլ արժեքավոր տեսակներ պետք է հարմարվեն կլիմայական փոփոխություններին ու պահպանեն իրենց համը:
- **Կանանց և երիտասարդների ներգրավում .** նրանք կարող են դառնալ գյուղատնտեսական նորարարության շարժիչ ուժը:
- **Համայնքների դիմակայունություն .** գյուղացիների կրթությունը, գիտելիքների փոխանակումը և համատեղ գործունեությունը կդառնան հաջողության բանալին:

Այս տեսլականը ոչ միայն տնտեսության զարգացման ուղին է, այլև ազգային անվտանգության ու ինքնության պահպանման միջոց: Հայաստանի գյուղատնտեսությունը կարող է և պետք է դառնա ապագայի տնտեսության հիմքը՝ առողջ հողերով, մաքուր ջրերով ու կենսունակ համայնքներով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՐԸ ԳԼՈՒԲԱԼ ՀԱՐՄԱՐՎՈՂԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

Հայաստանը, որպես կլիմայի փոփոխության նկատմամբ խոցելի երկիր, ակտիվորեն նպաստում է գլոբալ հարմարվողականությանը: 2021-2025 թվականների Ազգային հարմարվողականության ծրագիրը (NAP), մշակված UNDP-ի և Կանաչ կլիմայի հիմնադրամի աջակցությամբ, կենտրոնանում է ջրի կառավարման և գյուղատնտեսության կայունության վրա՝ մեղմելով ռիսկերը և նպաստելով գլոբալ մոդելներին (UNDP, 2024): 2024 թվականին թարմացված NDC-ն սահմանել է 40% արտանետումների կրճատում մինչև 2030 թվականը՝ համահունչ Փարիզյան համաձայնագրին ([UNFCCC, 2024](#)): EU4Climate ծրագիրը ([2023-2025](#)) բարձրացրել է վերականգնվող էներգիայի մասնաբաժինը և նվազեցրել է ռիսկերը գյուղական համայնքներում՝ ներդնելով կանաչ տեխնոլոգիաներ ([EU4Climate, 2023](#)): Հայաստանը կիսում է ջրի կառավարման և անտառների վերականգնման փորձը UNFCCC-ի հարթակներում՝ աջակցելով խոցելի տարածաշրջաններին:

Կանայք և երիտասարդները, առանցքային դերակատարներ տեղական նախագծերում, օգտվում են այս ջանքերից՝ բարձրացնելով համայնքների դիմակայունությունն ու ներառականությունը ([GCF, 2024](#))*:

ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԳՐԱՍԵՆՅԱԿ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԴԵՐԸ ՆՈՐԱՐԱՐԱԿԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի շրջակա միջավայրի նախարարության Բնապահպանական Ծրագրերի Իրականացման Գրասենյակ պետական հիմնարկը (ԲԾԻԳ ՊՀ) կարևոր դեր է խաղում կլիմայի փոփոխության հարմարվողականության գործում: Հավատարմագրված Հարմարվողականության Հիմնադրամին (2016), Կանաչ Կլիմայի Հիմնադրամին (2019), ԲԾԻԳ ՊՀ-ն կենտրոնանում է ջրի, հողի և անտառների կայուն կառավարման վրա: 2019-2024 թվականներին իրականացրել է 10 միլիոն ԱՄՆ դոլարի ծրագրեր, ներառյալ «ՀՀ բնության հատուկ պահպանվող տարածքներին հարակից էկոհամակարգերի և համայնքների հարմարվողականության կարողությունների ամրապնդում» նախագիծը, նվազեցնելով ռիսկերը 20%-ով:

ENVIRONMENTAL PROJECT
IMPLEMENTATION UNIT STATE AGENCY

ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ԻՐԱԶԵԿՈՒՄ՝ ԿԱՅՈՒՆ ԱՊԱԳԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

- ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության Բնապահպանական Ծրագրերի Իրականացման Գրասենյակ (ԲԾԻԳ ՊՀ) պետական հիմնարկը կարևոր դեր է խաղում կրթության և իրազեկման միջոցով կայուն ապագայի կերտման գործում: 2019-2024 թվականներին ԲԾԻԳ ՊՀ-ն, համագործակցելով միջազգային գործընկերների հետ, իրականացրել է կրթական ծրագրեր, որոնք նպաստել են կլիմայի փոփոխության վերաբերյալ իրազեկության բարձրացմանը: Օրինակ, «ՀՀ բնության հատուկ պահպանվող տարածքներին հարակից էկոհամակարգերի և համայնքների հարմարվողականության կարողությունների ամրապնդում» ծրագրի շրջանակում կազմակերպվել են վերապատրաստումներ գյուղական համայնքների համար՝ կենտրոնանալով կայուն հողօգտագործման և ջրի խնայողության վրա, որոնց մասնակցել են հարյուրավոր ֆերմերներ: 2023 թվականին ԲԾԻԳ-ը մեկնարկել է կրթական նախաձեռնություններ դպրոցներում և համայնքներում՝ խթանելով բնապահպանական գիտակցությունը: Այս ծրագրերը ներառել են սեմինարներ և գործնական դասընթացներ, որոնք ուղղված են երիտասարդներին և կանանց՝ բարձրացնելով նրանց ներգրավվածությունը կլիմայական խնդիրների լուծման գործում: Այդ ջանքերը նպաստել են համայնքների դիմակայունության բարձրացմանը և սոցիալական ներառականությանը, հատկապես խոցելի խմբերի համար, ստեղծելով կայուն զարգացման հիմք:

«Կլիմայի փոփոխության դեմ պայքարը ոչ միայն բնապահպանական հրատապ խնդիր է, այլև մեր գոյության, տնտեսության և ապագա սերունդների հանդեպ խորին պատասխանատվություն: Այսօր կայացրած որոշումները, հիմնված գիտական նորարարությունների, միջազգային համագործակցության և տեղական համայնքների ներգրավվածության վրա՝ ԲԾԻԳ ՊՀ-ի աջակցությամբ, կկերտեն վաղվա Հայաստանը՝ կենսունակ հողերով, մաքուր ջրերով և առողջ, դիմացկուն համայնքներով: Անմնացորդ աշխատանքի, կրթության և իրազեկման միջոցով, կարող ենք վերածել մարտահրավերները հնարավորությունների՝ ապահովելով կայուն գյուղատնտեսություն և բարգավաճ ապագա մեր երկրի համար, համահունչ գլոբալ կլիմայական նպատակներին»:

Աիդա Սարգսյան, ԲԾԻԳ ՊՀ

"ENVIRONMENTAL PROJECT
IMPLEMENTATION UNIT" STATE AGENCY

2025 ECOLOGY PRESENTATION

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆ

Կլիմայի փոփոխության և շրջակա
միջավայրի ուսումնասիրություն

Աիդա Սարգսյան, ԲԾԻԳ ՊՀ